

УДК 78.09:780.646.2

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ РАЦІОНАЛЬНОЇ ПОСТАНОВКИ МУНДШТУКА ТА АМБУШУРА ПРИ ГРІ НА ТРОМБОНІ

Марценюк Г.П.

Київський національний університет культури і мистецтв

Досліджено проблеми формування раціональної постановки мундштука та амбушура при грі на тромбоні. Проаналізовано концепції і погляди авторитетних педагогів і методистів з означених питань. Запропоновано найбільш прогресивні методи постановки мундштука на губах та раціонального амбушура. Розглянуто проблеми притискання мундштука до губ і оптимального ступеню їх напруження в процесі гри. Надано деякі рекомендації щодо запобігання пересиханню слизової оболонки губ тромбоніста в процесі гри.

Ключові слова: тромбон, постановка мундштука, форма прикусу, раціональний амбушур, проблеми притискання мундштука.

Постановка проблеми. В сучасному музично-виконавському духовому мистецтві постійно підвищуються вимоги щодо оволодіння професійною майстерністю музиканта. У цьому зв'язку в особливо складних умовах знаходиться виконавство на мідних духових інструментах, зокрема на тромбоні, з його музично-акус-

тичними особливостями звукотворчого процесу. Це зумовлює необхідність проведення наукових досліджень різних компонентів виконавства на тромбоні, пошуку найбільш раціональних способів оволодіння навичками гри. Однією з найважливіших складових раціональної постановки при грі на тромбоні є найбільш зручне розміщення

мундштука на губах та раціональна постановка амбушура виконавця. Дана стаття присвячена вивченню цієї проблеми у контексті загального українського духового мистецтва. Робота виконана за планом НДР Київського Національного університету культури і мистецтв.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання аналізу проблем формування раціональної постановки мундштука та вірного амбушура при гри на духових інструментах знайшли відображення у методичних працях педагогів та виконавців як XIX ст. (Ж. Арбан, В. Вурм, Ф. Тюрнер, П. Волков), так і педагогів XX ст. (Є. Рейхе, В. Блажевич, М. Табаков, Г. Орвід, Ю. Усов, Т. Докшицер, В. Венгловський, В. Сумеркін) а також вітчизняних (І. Кобець, М. Едельман, С. Горовой, та інші). Ці роботи стали важливим етапом у розвитку гри на духових інструментах, проте швидкий розвиток духового виконавства та завдання, що стають перед сучасними виконавцями, вимагають вирішення нових, більш складних завдань, практичного переосмислення раніше набутих знань.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Одним з новітніх досліджень з означеної проблеми є робота українського вченого В. Апатського «Основи теорії і методики духового музично-виконавського мистецтва» та навчально-методичний посібник «Теорія і методика постановки виконавського апарату трубача» (І. Гишка, О. Горман), де авторами висвітлено питання формування постановки мундштука та амбушура, враховуючи специфіку гри на трубі та різних дерев'яних духових інструментах. У працях В. Посвалюка, О. Степурка, Г. Марценюка а також зарубіжних авторів – Д. Уїка, Є. Кляйнхаммера, Ф. Фаркаша, А. Лафоса та інших – надано багато рекомендацій та порад з означених питань. Проте, поза межами розгляду залишаються ще багато невирішених питань (враховуючи специфіку виконавства на тромбоні), які й до сьогодні є актуальними. Відтак, вважаємо необхідним висвітлити й окреслити проблеми цього дослідження, оскільки існує науковий запит на системне осмислення проблем теорії і практики гри на мідних духових інструментах в контексті загального розвитку вітчизняного духового мистецтва.

Головною метою цієї роботи є: спроба виявити на основі накопиченого педагогічного й виконавського досвіду найбільш раціональну постановку мундштука на губах при гри на тромбоні; визначити для виконавців прогресивні методи формування амбушура у вітчизняній практиці виконавців на тромбоні; сформувати методичні й практичні поради щодо методики і постановки мундштука і амбушура, використовуючи рекомендації зарубіжних та вітчизняних методик; дати основну, ніби то «академічну модель» постановки амбушура; визначити проблеми притискання мундштука до губ і оптимального ступеню напруження їх в процесі гри; надати рекомендації щодо запобігання пересиханню слизової оболонки губ тощо.

Виклад основного матеріалу. Однією з найважливіших складових раціональної постановки при гри на тромбоні є найбільш зручне розміщення мундштука на губах. Слід ще раз підкреслити,

що постановка губного апарату (амбушура), постановка мундштука, а також постановка вірного виконавського дихання є необхідною передумовою для забезпечення успіху навчання гри на тромбоні. Перш ніж розглядати означені питання, доречно визначитися з технічними характеристиками предмета дослідження – мундштуком. З практики відомо, що значний вплив на інтонацію, тембр, забарвлення звуків різних регістрів, якість й легкість звуковидобування, витримку губ тощо складають розміри, форма й конфігурація мундштука. В ідеальному варіанті він має задовольняти таким показникам: створювати багатий, повний, добре сфокусований чистий тон, надавати можливості для здійснення різноманітних атак звука й плавного переходу від одного звука до іншого; дозволяти отримувати як нижні звуки гарної якості, так і звуки верхнього регістра; забезпечувати точність висоти тону і, в той же час, не закріплювати амбушур музиканта. Хоча, як показує практика, досягти виконання таких вимог у повному обсязі доки що неможливе.

Як показали останні дослідження (І. Якустиді, С. Горовой), розміри мундштука мають суттєвий вплив на строй інструмента, й «відносна зміна строю, що визначається впливом мундштука, дорівнює відношенню еквівалентної довжини мундштука до загальної довжини каналу» [1, 4].

Проте, мундштук є не тільки складовою частиною інструмента, але, одночасно, і джерелом звука, тому що без опори на поверхню ободка губи не в змозі вібрувати. Крім того, внутрішня форма й розміри мундштука складають суттєвий вплив на легкість звуковидобування. Цим й пояснюється необхідність ретельного добору мундштука, бо фізіологічна побудова губ музиканта у кожному випадку індивідуальна, тому поняття «зручно» у значній мірі залежить від того, наскільки мундштук співпадає з фізіологічними особливостями губ виконавця. Тому слід підкреслити важливе значення діаметру, глибини й форми чашки мундштука, що обумовлює, перш за все, яка «маса губ» задіяна в процесі звуковидобування. Об'єм, глибина й форма чашки мундштука впливає на інтонацію – чим більший об'єм, тим нижчий строй. На тембр звука також впливає величина радіусу переходу від чашки до устя мундштука. Таким чином, ми визначили деякі фактори, що впливають на точність строю й настроювання інструмента. Разом з тим, інтонаційна чистота при гри на духових інструментах в значній мірі залежить від самого виконавця, і головне значення в процесі інтонування мають губи музиканта або його «амбушур», що буде розглянуто у дальшому матеріалі.

З приводу постановки і розміщення мундштука на губах існують вкрай протилежні думки і розбіжності як у педагогів, так і у виконавців на мідних духових інструментах. Більшість педагогів одноставно вважають, що мундштук трубача, валторніста, або тромбоніста має розташовуватися точно по центру губ, однак відносно питання, на якій губі – нижній або верхній – розміщується більша частина губ у виконавців, думки розходяться. Деякі з них рекомендують розміщати мундштук рівномірно на обидві губи, інші вважають, що найкраще положення це таке, при якому одна третина чашки знаходиться на одній губі, а дві третини – на іншій. Професор В. Блаже-

вич у своїй «Школі гри на цуг-тромбоні» пише: «Більша частина мундштука – приблизно три п'ятих, тримається на верхній губі, а на нижній захищається дві п'ятих мундштука» [2, 4].

Відомий французький корнетист – віртуоз, автор знаменитої «Повної школи для корнет-апістона і саксофона» Жан-Батіст Арбан пише: «Мундштук має розміщуватися посередині рота так, щоб дві третини його були на на нижній губі, і одна третина – верхній; таке, принаймні, положення, яким я звик користуватися, і вважаю його найкращим» [3, 7].

Професор С. Петербурзької консерваторії В. Венгловський у роботі «Основи раціональної постановки при грі на тромбоні» радить: «...за рідким виключенням, що викликане індивідуальними особливостями амбушура окремих виконавців, мундштук прикладається до губ приблизно у розрахунку дві третини на верхню губу і одна третина – на нижню» [4, с. 58].

Зарубіжні педагоги, зокрема професор Паризької консерваторії А. Лафос, англієць Д. Уїк, американець Е. Кляйнхаммер вважають, що за умови відносно нормальних зубів і губ мундштук має розміщуватися у співвідношенні: дві третини його чашки верхній губі і одна третина – на нижній.

Професор Б. Манжори у методичній роботі вказує: «Найчастіше мундштук дещо піднімається догори і більше спирається на верхню губу. (на $\frac{3}{5}$ або, навіть, $\frac{2}{3}$ знаходиться на верхній губі). Можливі також відхилення від центру рота вправо або вліво, а іноді зміщення на нижню губу. Зрештою, все залежить від будови губ» [5, с. 28].

Таким чином, проаналізувавши рекомендації відомих музикантів і педагогів можна дійти висновку, що їх об'єднує загальний підхід щодо вірного положення мундштука на губах. В той же час, в методичній літературі зустрічається багато рекомендацій щодо цього питання. Всі вони базуються на багаторічному досвіді конкретних педагогів і виконавців, і всі мають право на існування, оскільки кожній конкретній людині притаманні індивідуальні характерні риси побудови губ, зубів, язика, м'язів обличчя тощо.

На думку автора, значний вплив на формування амбушура і постановку мундштука складає форма прикусу виконавця. Сучасна стоматологія вирізняє чотири форми прикусу: ортогнатичний, прогенічний, біопрогнатичний і прямий.

Які ж фізіологічні особливості зазначених видів прикусу?

Ортогнатичний прикус характеризується тим, що фронтальні зуби верхньої щелепи перекривають однойменні зуби нижньої щелепи, і у цьому випадку вони мають певний нахил уперед відносно неї;

Прогенічний прикус характеризується тим, що фронтальні зуби нижньої щелепи перекривають зуби верхньої щелепи, при цьому фронтальні зуби щелеп розміщені дещо спереду відносно самої щелепи;

Біопрогнатичний прикус характеризується ножицеподібним співвідношенням різців і фронтальних зубів обох щелеп;

Прямий прикус – це коли зуби обох щелеп розміщені вертикально відповідно до форми щелеп.

Відомо, що в звукоутворенні на мідних духових інструментах важливе значення належить форму-

ванню рівня струменя повітря, що направляється у верхню чи нижню частину чашки мундштука. Він залежить від артикуляції звука і форми губ виконавця. При цьому повітряний потік йде не у центр амбушюрного отвору мундштука, як це стверджують деякі дослідники, а відштовхуються від дна чашки мундштука, створюючи повітряний вихор з деякою кутовою градацією, що визначається висотою утворених звуків. Таким чином, раціональний напрямок повітряного струменю в різні частини мундштука сприяє полегшенню утворення звуків різного діапазону.

Відомий дослідник і методист тромбового виконавства, професор С. Петербурзької консерваторії В. В. Сумеркін, спираючись на багаторічний виконавський досвід та практику, у своїй методичній роботі пише: «Виходячи з форми прикусу, тромбоністів можна поділити на дві категорії:

- музиканти, що належать до «нижньострумінного» типу виконавців, у яких повітряний струмінь, що посилюється у мундштук, має бути направлений донизу (до цього типу належать музиканти, які мають ортогнатичний і прямий форми прикусу. І їм слід орієнтувати себе на гру партій першого і другого тромбонів в оркестрі, тобто на виконання партій верхнього регістру);

- музиканти «верхньострумінного» типу, у яких струмінь повітря посилюється у мундштук, має бути направлений донизу (до цього типу належать музиканти, що мають прогенічний або біопрогнатичний прикус. Тому при «верхньострумінному» способі гри звуки верхнього регістру видобуваються важко. В принципі, за наявності товстих губ і «верхньострумінного» способу гри цим виконавцям слід орієнтуватися на виконання низьких партій» [6, с. 77].

При розгляді проблеми постановки мундштука на губах, виникає питання, на яку губу має опиратися мундштук? Докладний аналіз методичних посібників і шкіл, свідчить, що з цього приводу також існують різні думки і рекомендації. Більшість авторів сучасних посібників рекомендують робити опору мундштука на нижню губу. Професор Ю. Усов пише: «Застосування природних рухів нижньої щелепи і нижньої губи, на яку припадає основна опора мундштука, допомагає трубачу знайти, так звану, «зону комфорту», тобто, найбільш зручне положення губ і нижньої щелепи» [7, с. 48].

Професор С. Петербурзької консерваторії В. Венгловський каже з цього приводу: «Регулюючи щільність положення мундштука на губах, виконавець має намагатися ледь більше вивільнити верхню губу не лише для більш легкого звукоутворення, але й для тривалого збереження витримки. Крім того, опора на нижню губу іноді допомагає усунути різні призвуки, що з'являються у тембрі тона» [4, с. 61].

Відомий американський валторніст Ф. Фаркаш у своїй методиці пише: «Багато які чудові тромбоністи віддають перевагу робити основну опору на верхню губу. Однак, досить багато прекрасних музикантів, використовують як основну нижню губу» [8, с. 32].

Таким чином, можна констатувати, що для кожного виконавця існує своє власне ідеальне положення мундштука на губах, яке дає йому можливість досягти легкості звукоутворення,

технічної свободи, характерного тембру і широкого динамічного діапазону.

І ще одним, не менш важливим для оптимальної постановки мундштука на губах, є питання про формування губ, або найбільш раціонального «амбушура». В роботі м'язів губ, або амбушура велике значення має їх здатність до швидкої зміни напружності в залежності від завдань звуковидобування. І тут виникає питання щодо вірного, «раціонального» формування амбушура. Досить довгий час у виконавців на мідних інструментах була поширена постановка, при якій губи виконавця розтягувалися до кутів рота, нібито у посмішку.

Ще Ж. Арбан писав у своїй «Школі для корнет-а-пістона»: «Ніколи не слід витягувати губи уперед: слід, навпаки, розтягувати кути рота і таким шляхом вийде набагато більш відкритий тон» [3, 8].

В. Блажевич в «Школі гри для тромбона» пише: «Струмніч повітря приводить у стан слизові оболонки верхньої і нижньої губи, поступове розтягування губ, за якого коливання стають дрібнішими і швидшими, викликає підвищення уздовж скали звуків, а послаблення губ викликає пониження уздовж скали» [2, 5].

Тромбоніст Є. Рейхе теж відзначає: «Приклавши мундштук, не сильно притискаючи його до губ, необхідно зробити діафрагмою глибокий безшумний вдих і, надаючи рогу форму, яку він приймає при легкій посмішці, дути в інструмент» [9, 12].

Ту ж думку, але вже більш визначено, вказує І. Кобець: «При нормальній побудові губ і зубів мундштук має знаходитися на середині рота, який ніби то посміхається» [10, 8].

І таких рекомендацій можна було б навести дуже багато. Однак, тепер такий спосіб укладання губ (тобто, амбушура на посмішці), давно визнаний безперспективним. Як пише бас-тромбоніст Чикагського симфонічного оркестру Е. Кляйнхаммер у своїй роботі: «Метод розтягування рота – застарілий метод, і його слід уникати»

У сучасній світовій виконавській практиці все більше застосовується постановка, за якої губи у природно зібраному стані (тобто, збираючи круговий м'яз навколо центру рота). Саме цей спосіб скорочення кругового м'язу слід вважати найбільш ефективним і раціональним, що сприяє розвитку сили і рухомості амбушура. Основні м'язові зусилля зосереджуються під мундштуком і навколо нього. У духовиків, навіть, існує приказка: «Звук любить м'ясо». І дійсно, саме щільний, об'ємний і сильний звук досягається лише тоді, коли м'язи губ і обличчя концентрують свої зусилля на тому місці, де формується мундштук. Як зазначає І. Якустиді: «Оптимальною може вважатися така постановка амбушура, коли кутові частини кругового м'язу рота активно включаються в роботу. Зближуючись до центру губ, вони створюють амортизуючі «подушки» для мундштука, розкріпощуючи губи від його тиску, що забезпечує здатність всього амбушура до тривалої роботи» [1, 7].

Таким чином, правильно сформований амбушур передбачає складання губ до центра рота, тобто збирання кругового м'язу з метою отримання ефективного губного отвору з одночасною участю м'язів щік, підборіддя і щелепи, які працюють у напрямках, що надають губі необхідний

натяг для виникнення відповідних коливань для кожного визначеного звука. Перед звукоутворенням губна щілина має бути закрита, а губи – трохи розслабленими.

Виконавцям слід звернути увагу на це розслаблення, оскільки у практиці гри деякі музиканти так збирають губи, що тим самим сильно закріплюють їх, лишаячи еластичності і свободи – найнеобхіднішого компоненту в амбушурі тромбоніста. До речі, тут слід згадати про вірне положення підборіддя виконавця та його ролі у процесі формування амбушура. Підборіддя, маючи досить складну групу м'язів за їх взаємодії може приймати різноманітні положення. Переплетіння цих м'язів дозволяє підборіддю, шляхом різних комбінацій скорочення і розслаблення, підніматися уверх до носа, опускатися униз або зсуватися убік. Ця природна рухомість підборіддя дуже важлива при формуванні вірного амбушура.

Слід визнати серйозною помилкою, якщо виконавець при формуванні амбушура зберігає «розпущений» стан нижньої губи разом з вільним підборіддям, тобто створює таку позицію, при якій м'язи підборіддя вільно тягнуться уверх. Це невірно. Бо тільки опущене донизу підборіддя забезпечує плавний натяг тканини губ в мундштуці, що гарантує свободу вібрації кромки апертури (губної щілини) при формуванні звука. Якщо спостерігати за грою видатних музикантів – духовиків (незалежно від інструмента, на якому вони грають), можна звернути увагу на особливий вираз обличчя, так звану «маску духовика». Ось, наприклад, деякі характерні її ознаки: щелепа злегка висунена уперед, що надає дещо агресивного вигляду; щоки натягнуті нібито у напівпосмішці (можливе утворення складок навколо кутів рота), але рот все ж таки зібраний, не розтягнутий; підборіддя відтягнуте донизу, м'язи з кожного боку рота чітко означені і утворюють обрис букви «U», основа якої знаходиться над кінчиком підборіддя. Ці риси амбушура всі разом і створюють «обличчя музиканта-духовика» з його силою і рішучістю (рис. 1).

Тиск мундштука

У колі музикантів часто виникають дискусії щодо проблеми притискання мундштука до губ і його оптимального ступеню напруження в процесі гри. У цьому зв'язку слід відзначити, що нормальний тиск для різних музикантів не є однаковим, і варіюється у залежності індивідуальних особливостей виконавського апарату, а також типів мундштука.

Ніхто й ніколи не скаржиться на збільшення тиску мундштука на губи при гри у нижньому регістрі. В основному, тромбоніст може дещо збільшити тиск при переході до середнього регістру, але звичайно тільки під час переходу до верхнього регістру тиск посилюється настільки, що звук стає затисненим і вимученим, тобто, ненормальний тиск створює ще більше перенапруження виконавського апарату. Тому тиск мундштука при гри можна розглядати як проблему, пов'язану з виконанням нот верхнього регістру. Багато які виконавці і педагоги приділяють серйозну увагу питанням оптимального, комфортного положення мундштука на губах у процесі гри. Так, професор С. Петербурзької консерваторії В. Венгловський у методичній роботі щодо раціональної постановки

ки тромбоніста зазначає: «Легкість або щільність мундштука на губах диктується динамікою й висотою виконуваних звуків, причому, динамікою – у більшій мірі. Виконавець має прагнути до більш легкого положення мундштука на губах, яке менше перешкоджає кровообігу, і отже, живленню м'язів, що знаходяться над полями мундштука, і, таким чином, довше зберігає їх свіжість і працездатність. В той же час, надмірне захоплення легким положенням мундштука на губах веде до «вихолощування звука: звук втрачає красоту, зміст, стає порожнім і плоским. Надмірно щільне положення мундштука на губах помітно обмежує гнучкість й рухомість амбушура виконавця і веде прискорення його втомлюваності» [4, с. 59].

Професор Паризької консерваторії А. Лафос вважає: «Не можна надто притискати мундштук до губ та втискувати його. Висота звука змінюється не в результаті збільшення або зменшення тиску мундштука на губи, а завдяки зміні напруження губ. Швидкість і гнучкість зміни звука залежить від розвитку м'язів обличчя [11, с. 64].

Відомий трубач, професор Національної музичної академії України В. Посвалюк у своїй методичній роботі відзначає: «Іще один показник надмірного тиску – зміна кольору на білій частині губ та глибокий слід від мундштука на червоній частині. Як зайве напруження породжує ще більше перенапруження, так само й ненормальний тиск породжує ще більший тиск. Якщо подібні дії продовжуються постійно, то губам буде нанесено великої шкоди. Надмірний тиск мундштука на губи призводить до стиснення кров'яних судин усередині губних м'язів, до онімніння губ, зменшуючи їх витривалість, а також значного погіршення якості звука» [12, с. 18].

Можна було б навести ще достатньо міркувань щодо раціонального положення мундштука на губах в процесі гри, щоб зрозуміти актуальність цієї проблеми виконавства і винайти шляхи щодо її вирішення. Як вже відзначалося раніше, тиск мундштука на губний апарат викликаний, в основному, необхідністю музиканта грати у верхньому регістрі. Однак, незалежно від цього, багато які музиканти відчувають зайве напруження губних м'язів при грі за рахунок скутості і та невірною формування амбушура та апертури губ (губної щілини). Цей невеликий отвір між губами, в решті решт, управляє вібрацією, що під впливом повітряного струменю і є достатньо визначальним фактором для формування як вірного амбушура, так і вільного, не зажатого звука.

Рис. 1. Правильне складання губних м'язів

Рекомендації щодо запобігання пересиханню слизової оболонки губ

Важливе значення при постановці мундштука на губах виконавця має визначення фактору: на яких губах – сухих або вологих має грати виконавець. Як не дивно, але музиканти рідко думають, обговорюють або пишуть про цю важливу проблему – вологими або сухими мають бути губи при грі. З цього приводу можна розглянути і проаналізувати висловлювання деяких авторитетних музикантів і методистів.

Так, професор Ю. Усов у своїй методиці пише: «Для більшого зціплення губ їх краї слід злегка змочити слиною. Для цього досить провести по нх кінчиком язика. Тепер видобування звука буде залежати від щільного з'єднання верхньої і нижньої губ, інтенсивності видиху і чіткої атаки язика» [7, с. 115].

Можна навести також вислів досить авторитетного педагога і музиканта, професора В. Сумеркіна. У своїй методичній роботі з проблем виконавства він вказує: «Для забезпечення гри краще використовувати змочений амбушур, бо це дає більшу амбушурну гнучкість, чого не стається при сухому амбушурі; інші вважають, що легко грати можна лише на сухих губах. Деякі виконавці занадто сильно змочують слиною губи, що особливо негативно позначається на якості звука, бо слина, що потрапляє у повітряний струмінь сприяє появі різних шумів і шипінь» [6, с. 40].

Прихильники використання при грі методу «сухих» губ звичайно наводять такі аргументи. Мундштук залишається нібито прикріпленим до губ, а не ковзає по них. Більш того, це, так зване, «приклеювання» дозволяє музикантові щільно охопити мундштук, і, таким чином, полегшити утворення звуків верхнього регістру. В той же час, власне процес охоплення мундштука сухими губами для полегшення виходу на верхні ноти, утруднює гнучкість губ, оскільки при потраплянні вологи губи нібито вислизують з-під мундштука; вони не мають внутрішньої сили і виникає необхідність якоїсь опори, тобто необхідність прикріпитися до полів мундштука.

Постійне прикладання мундштука до сухих губ і його відведення в процесі гри, в решті решт, спричиняє пошкодження шкіри і, як наслідок, до травмування губного апарата. Гра на пошкоджених губах внаслідок використання «сухого» методу створює нездоланну перешкоду вібрації губ. Отже, виникнення проблем можливого травмування губного апарата внаслідок використання «сухого» методу гри може слугувати серйозним аргументом проти його застосування.

В той же час, можна навести досить аргументовані міркування на захист «вологого» методу при постановці мундштука на губах. Оскільки мундштук може у процесі гри ковзати по губах, то можна досягнути дуже точного його положення. Саме у той момент, коли тромбоніст приставляє мундштук до губ, він швидко і майже непомітно торка-

ється вологим язиком до губ і полів мундштука. Коли ж губи добре натреновані, в них розвивається м'яз у місці прикладання полів, внаслідок чого музикант відчуває певну борозенку на м'язі, у яку, як у чарунку, добре вкладається мундштук. Вологий стан губ дозволяє музикантові швидко знайти чітко визначене положення мундштука на губах, або, як кажуть виконавці, «зону комфорту».

Деякі музиканти рекомендують інші варіанти прикладання мундштука до губ. Так, американський тромбоніст Д. Рейнхарт рекомендує виконавцям, що мають особливості постановки, характерні для прямого прикусу, грати з верхньою сухою і нижньою вологою губами. Як свідчить виконавська практика, зволожений амбушюр сприяє найбільш раціональній, легкій і невимушеній грі на тромбоні.

Іноді у виконавців на тромбоні внаслідок нервової перенапруги, або після прийняття їжі, прискорені вдихи за допомогою рота можуть викликати пересихання слизової оболонки рота, в результаті чого губи стають липкими і клейкими, що негативно позначається на якості гри. Добру пораду щодо запобігання такої ситуації дає відомий трубач і педагог Т. Докшицер: «якщо під час гри починається пересихання, то його слід призупинити. Для цього необхідно перейти на вдих тільки носом, щоб у цьому випадку уникнути обдування холодним повітрям, що висушує вологу слизової оболонки рота. Для подолання вказаного ускладнення може вистачити 1-2 хви-

лин (10-12 вдихів носом), щоб нормалізувати дихання, і спокійно продовжувати грати» [13, 10].

Висновки і пропозиції. Враховуючи викладене можна констатувати, що раціональна постановка мундштука й вірно сформований амбушюр є одним з складніших завдань музиканта-духовика. У статті викладені концепції і рекомендації різних авторів щодо означених питань та виявлено деякі розбіжності в трактуванні постановки мундштука на губах. Визначено, що суттєвий вплив на формування амбушура і постановку мундштука складає форма прикусу виконавця, і тому для кожного музиканта існує своє власне «ідеальне» положення мундштука на губах. Наголошено, що найбільш ефективним і раціональним способом його постановки є збирання кругового м'яза навколо центру рота. Підкреслено, що природна рухомість підборіддя дуже важлива складова при формуванні вірного амбушура. Визначено, що надмірний тиск мундштука на губи обмежує гнучкість і рухомість амбушура музиканта, а максимальна сила та еластичність губ – в їх правильній сформованості, зібраності та щільності під мундштуком і навколо нього. У статті надані деякі рекомендації щодо уникнення пересихання слизової оболонки губ, розглянуто і проаналізовано висловлювання деяких авторитетних музикантів і методистів з цього приводу.

Дане дослідження не вичерпує всіх проблем, що були викладені у матеріалі, та потребує подальших пошуків, на здійснення яких будуть спрямовані наступні кроки дослідження.

Список літератури:

1. Якустиди І.К. К вопросу о формировании губного аппарата валторниста. Автореф. дис. канд. искусствовед. / И.К. Якустиди. – Киев. – 1983. – 23 с.
2. Блажевич В.М. Школа игры на цуг-тромбоне / В.М. Блажевич. – М. – 1933. – 46 с.
3. Арбан Ж. Школа игры на трубе и корнет – а пистоне / Ж. Арбан. – М. – Музыка. – 1964. – 324 с.
4. Венгловский В. Ф. Основы рациональной постановки при игре на тромбоне / Вопросы музыкальной педагогики / М. – 1983, вып. 4. – С. 58.
5. Манжора Б.Г. Методика обучения игре на тромбоне / Б.Г. Манжора. – К. – Муз. Украина. – 1976. – 110 с.
6. Сумеркин В.В. Методика обучения игре на тромбоне / В.В. Сумеркин. – С. Пб. – Из-во Политех. ун-та. – 2005. – 310 с.
7. Усов Ю.А. Методика обучения игре на трубе / Ю.А. Усов. – М. – 1984. – 216 с.
8. Farkas P. The Art of Brass Playing / P. Farkas / – Ney York: Wind Musik / INC. Rochter, NV, 1989. – 65 p.
9. Рейхе Е. Школа игры на тромбоне / Е. Рейхе. – М.-Л., 1937. – 114 с.
10. Кобець І. Основи навчання гри на трубі / І. Кобець. – К. – Муз. Україна. – 1985. – 77 с.
11. Laffos A. Traite de pedagogic du Trombone a coulisse / A. Laffos. – Paris. – 1955. – 210 p.
12. Посвалюк В.Т. Щоденні вправи трубача: навч. посіб. / В.Т. Посвалюк. – К. – 2003. – 56 с.
13. Докшицер Т.А. Система комплексных упражнений трубача / Т.А. Докшицер. – М. – Музыка. – 1985. – 116 с.
14. Марценюк Г.П. Методика оволодіння мистецтвом гри на тромбоні: навч.-метод. посібник / Г.П. Марценюк. – К. – ДП «Інформаційно-аналітичне агентство». – 2007. – 351 с.

Марценюк Г.П.

Национальный университет культуры и искусств

ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ РАЦИОНАЛЬНОЙ ПОСТАНОВКИ МУНДШТУКА И АМБУШЮРА ПРИ ИГРЕ НА ТРОМБОНЕ

Аннотация

Исследованы проблемы формирования рациональной постановки мундштука и амбушура при игре на тромбоне. Проанализированы концепции и взгляды авторитетных педагогов и методистов по указанным вопросам. Предложены наиболее прогрессивные методы постановки мундштука на губах и рационального амбушура. Рассмотрены проблемы прижатия мундштука к губам и оптимальной степени их напряжения в процессе игры. Даны некоторые рекомендации относительно предупреждения пересыхания слизистой оболочки губ в процессе игры.

Ключевые слова: тромбон, постановка мундштука, форма прикуса, рациональный амбушюр, проблемы прижатия мундштука.

Martsenyuk G.P.

Kyiv National University of Culture and Arts

PROBLEMS OF FORMING OF THE OPTIMAL MOUTHPIECE AND EMBOUCHURE PLACEMENT WHEN PLAYING TROMBONE

Summary

The article studies problems of forming of the optimal mouthpiece and embouchure placement when playing trombone. It analyses concepts and views of reputable educators and methodologists on the specified subjects. It suggests the most progressive methods of mouthpiece placement on the lips and the optimal embouchure. The article considers problems of pressing a mouthpiece against the lips and the optimal degree of their tension in the process of playing. It gives some recommendations concerning avoidance of overdrying of a trombone player's labial mucous membrane in the process of playing.

Keywords: trombone, mouthpiece placement, occlusion form of a musician, optimal embouchure, problems of a mouthpiece pressing.